

БУХГАЛТЕР

ibuhgalter.net

**Компенсація
за пошкоджене майно:**

ухвалено Закон

с. 5

**Використання
факсимільного підпису**

в договірних відносинах

с. 10

POS-термінал:

чи є обмеження
для сум розрахунків?

с. 22

ПЕРЕДПЛАТИТЬ БЕЗДОГАННИЙ ДУЕТ!

передплата на
2023 **ДІК**

- Лінія консультацій для передплатників
- Бухгалтерський інтернет-портал ibuhgalter.net
- Щотижнева розсилка з профільними новинами
- Безкоштовні вебінари

Отримайте
ЕЛЕКТРОННУ
версію!

«Професійний бухгалтер»
і «Зарплата та кадрова справа»

Ми потурбувалися про те, щоб ви
не пропустили нічого важливого!

5324 грн/рік

20%
ЗНИЖКА

0 800 300 395

СТРІЧКА НОВИН 3

ДОКУМЕНТИ ТА КОМЕНТАРІ
Нормативно-правові акти
Людмила Линник
Компенсація за пошкоджене майно: ухвалено Закон 5

(коментар до Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» від 23.02.2023 № 2923-IX)

СТАТТІ
Катерина Литвиненко
Використання факсимільного підпису в договірних відносинах 10

Навряд чи слово «факсиміле» не знайоме нашим читачам, адже цей зручний інструмент ділового обороту є давно та добре відомим. Водночас, використовуючи факсимільне відтворення підпису, слід дотримуватися «техніки безпеки», щоби в майбутньому не стикнутися із ситуацією, коли підпис нібито є, але водночас його нібито немає. Оскільки питання використання факсиміле — справа не нова, то й судова позиція щодо цього питання також є усталеною. Про всі нюанси використання факсимільного підпису поговоримо в цьому матеріалі.

СУДОВА ПРАКТИКА
Катерина Литвиненко
Чи посвідчувати нотаріально договір оренди автомобіля, укладений між ФОП: в очікуванні остаточного слова від Верховного Суду 17

Оренда автомобіля — доволі популярний договір. Однак є в цьому договорі важливий момент: у разі якщо однією зі сторін договору є фізична особа, договір має бути посвідчений нотаріально. Однак, враховуючи те, що в господарських відносинах беруть участь ФОП, постає закономірне запитання: чи підлягає договір оренди авто за участю ФОП нотаріальному посвідченню так само, якби стороною договору була фізособа без підприємницького статусу? Цікавим є те, що Верховний Суд готовий змінити свою позицію щодо цього питання і наразі справу передано на розгляд Великої Палати Верховного Суду. Детальніше по суті питання та про судовий погляд на цю ситуацію поговоримо в цьому матеріалі.

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК
Ірина Шевчук
POS-термінал: чи є обмеження для сум розрахунків? 22

Магазин здійснює торгівлю предметами побуту, декору та меблями. Розрахунки здійснюються як готівкою, так і з використанням електронних платіжних засобів (ЕПЗ), розрахункові операції реєструються ПРРО. Чи потрібно в разі розрахунків ЕПЗ дотримуватися граничних сум розрахунків, як і в разі розрахунків готівкою? Адже як готівкою, так і розрахунки через POS-термінал здійснюються через ПРРО.

ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ
На сайті електронної версії газети (www.ibuhgalter.net) ви зможете знайти додаткові матеріали

(посилання на них позначені так:)

**БЕЗКОШТОВНІ КОНСУЛЬТАЦІЇ
ДЛЯ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ЗА ТЕЛЕФОНОМ**

**понеділок, вівторок, четвер
10:00–12:00**

**В інший час надсилайте свої запитання
на адресу pb@ibuhgalter.net
+38 (067) 576-60-07**

**ПЕРЕДПЛАТНИКА
ДЛЯ КОНСУЛЬТАЦІЙ
У ТРАВНІ 2023 РОКУ**

5115

НОВИЙ КОМПЛЕКТ:

ГАЗЕТА «ПРОФЕСІЙНИЙ БУХГАЛТЕР»

ТА «ПРОФБУХ LIVE»

«ПРОФБУХ LIVE»

Новий відеопродукт, що вигідно доповнює газету
«Професійний бухгалтер» та її комплекти.

Це щомісячний вебінар, що складається з двох частин:

ПЕРЕДПЛАТНИКИ «ПРОФБУХ LIVE»
ОТРИМУЮТЬ:

унікальну відеотеку з **12 ВИПУСКІВ** за рік,
яка в комплекті з газетами надасть
бухгалтеру вичерпну, детальну та якісну
інформацію як у звичній текстовій формі,
так і у **ФОРМИ ВІДЕО**.

огляд змін
і новин за місяць

тематичний
відеопрактикум
з важливої теми

Документи та скорочення номера

ПКУ — Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI.

ЦКУ — Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV.

ГКУ — Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV.

КЗпП — Кодекс законів про працю України від 10.12.1971.

КпАП — Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X.

Закон про бухоблік — Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV.

Закон про ЄСВ — Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 № 2464-VI.

Закон про соцстрахування — Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 № 1105-XIV.

Закон про РРО — Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 06.07.1995 № 265/95-ВР.

КВЕД-2010 — Національний класифікатор України ДК 009:2010, затверджений наказом Держспоживстандарту від 11.10.2010 № 457.

ІПК — індивідуальна податкова консультація.

ЗІР — загальнодоступний інформаційно-довідковий ресурс Державної фіскальної служби України (www.zir.sfs.gov.ua).

ВЗ — військовий збір.

ЗЕД — зовнішньоекономічна діяльність.

ЄСВ — єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

ЄП — єдиний податок.

ПДВ — податок на додану вартість.

ПДФО — податок на доходи фізичних осіб.

БВ — бюджетне відшкодування.

ЄРПН — Єдиний реєстр податкових накладних.

ЄДР — Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань

НМА — нематеріальні активи.

МЗП — мінімальна заробітна плата.

ОЗ — основні засоби.

ПЗ — податкові зобов'язання.

ПК — податковий кредит.

ПН — податкова накладна.

ПМП — прожитковий мінімум для працездатної особи.

ПСП — податкова соціальна пільга.

РРО/ПРО — реєстратор розрахункових операцій/програмний РРО.

СЕА — система електронного адміністрування.

УР — уточнюючий розрахунок.

ФОП — фізична особа — підприємець.

договір ЦПХ — договір цивільно-правового характеру.

к. дн. — календарні дні.

р. дн. — робочі дні.

нмдг — неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

 — цей документ (консультацію) ви зможете знайти на сайті електронної версії газети (www.ibuhgalter.net).

В.о. головної редакторки
Куртенок Світлана

Засновник і видавець газети
ТОВ «Видавнича група «АС»

Редакція:
а/с 110, м. Київ, 03186
тел.: +38 (067) 576-60-07
e-mail: pb@ibuhgalter.net
www.ibuhgalter.net

Електронна версія:
www.ibuhgalter.net

Відділ передплати:
тел. 0 800 300 395

Реєстраційне свідоцтво:
КВ № 21749-11649Р від 21.12.2015 р.

Ціна договірної

Періодичність виходу:
чотири рази на місяць

Передплатний індекс:
українська мова **98131**

© **ТОВ «Видавнича група «АС»**

Повне або часткове відтворення авторських матеріалів,
розміщених у газеті «Професійний бухгалтер»,
допускається тільки з письмового дозволу
ТОВ «Видавнича група «АС»

НАБУВ ЧИННОСТІ ЗАКОН УКРАЇНИ № 3050: ЩОДО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД СПЛАТИ ЕКОПОДАТКУ, ПЛАТИ ЗА ЗЕМЛЮ ТА ПОДАТКУ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО

Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо звільнення від сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за знищене чи пошкоджене нерухоме майно» від 11.04.2023 № 3050-IX (далі — Закон № 3050), який офіційно опублікований 05.05.2023 у «Голос України», № 90, набув чинності з 06.05.2023. Зокрема, Законом № 3050:

- визначено повноваження військових адміністрацій та військово-цивільних адміністрацій на період воєнного стану щодо ухвалення рішень про встановлення місцевих податків та/або зборів та/або надання податкових пільг зі сплати місцевих податків та/або зборів на територіях, де тимчасово не здійснюються свої повноваження відповідні сільські, селищні, міські ради (п. 12.3 ПКУ);

- передбачено можливість ухвалення сільськими, селищними, міськими радами, військовими адміністраціями та військово-цивільними адміністраціями рішень про встановлення податкових пільг зі сплати місцевих податків та/або зборів на підставі заяв платників податків про визнання земельних ділянок непридатними для використання у зв'язку з потенційною загрозою їх забруднення вибухонебезпечними предметами (п.п. 12.3.7 ПКУ);

- уточнено, що мінімальне податкове зобов'язання не визначається для земельних ділянок, земельних часток (паїв), за які не нараховувалися та не сплачувалися плата за землю або єдиний податок четвертої групи, що перебувають у консервації, або забруднені вибухонебезпечними предметами, або щодо яких прийнято рішення про надання податкових пільг зі сплати місцевих податків та/або зборів на підставі заяв платників податків про визнання земельних ділянок непридатними для використання у зв'язку з потенційною загрозою їх забруднення вибухонебезпечними предметами, за період, за який не визначається плата за землю або єдиний податок четвертої групи (п. 38¹.2 ПКУ);

- оновлено перелік доходів, у разі отримання яких платник звільняється від обов'язку подання Податкової

декларації про майновий стан та доходи, зокрема в разі отримання доходів, у тому числі іноземних доходів, які згідно з ПКУ не включаються до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу (п. 179.2 ПКУ);

- визначено підстави для ненарахування земельного податку за земельні ділянки, які перебувають у консервації, або забруднені вибухонебезпечними предметами, або непридатні для використання у зв'язку з потенційною загрозою їх забруднення вибухонебезпечними предметами (додано ст. 283¹ ПКУ)

- врегульовано питання віднесення земельних ділянок та нерухомого майна до переліку територій воєнних дій та тимчасової окупації з метою звільнення їх від оподаткування земельним податком, податком на нерухоме майно з метою звільнення їх від оподаткування земельним податком та платою за землю (згідно з п.п. 69.14 підрозд. 10 розд. XX ПКУ), екологічним податком (згідно з п.п. 69.16 підрозд. 10 розд. XX ПКУ), податком на нерухоме майно (згідно з п.п. 69.22 підрозд. 10 розд. XX ПКУ). Зокрема, визначено, що Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, визначено у встановленому Кабміном порядку.

Нагадаємо, що порядок формування такого переліку територій Кабмін ухвалив постановою «Деякі питання формування переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією» від 06.12.2022 № 1364, а повноваження щодо його затвердження делегував Мінреінтеграції. Своєю чергою, на виконання цієї постанови Кабміну Мінреінтеграції наказом від 22.12.2022 № 309 затвердило Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією.

Крім того, Законом № 3050 з 01.01.2023 також змінено правила та порядок застосування «воєнних» звільнень від сплати податку на землю та податку на нерухомість. Докладно з усіма змінами ми розберемося в найближчих номерах нашого видання.

КАБМІН ЗАТВЕРДИВ ЗМІНИ ДО МОДЕЛЬНОГО СТАТУТУ ТОВ

Кабмін постановою «Про внесення змін до Модельного статуту товариства з обмеженою відповідальністю» від 25.04.2023 № 387 (далі — постанова № 387) вніс зміни до Модельного статуту товариства з обмеженою відповідальністю, затвердженого постановою КМУ «Деякі питання дерегуляції господарської діяльності» від 27.03.2019 № 367. Зокрема:

- визначено, що Загальні збори учасників можуть вирішувати будь-які питання діяльності Товариства, крім питань, віднесених до виключної компетенції інших органів Товариства (оновлений п. 32 Модельного статуту ТОВ);

- врегульовано порядок призначення виконавця обов'язків одноосібного виконавчого органу (голови колегіального виконавчого органу) в разі смерті особи, яка діяла як одноосібний виконавчий орган (голови колегіального

виконавчого органу) Товариства, або набуття нею правового статусу особи зниклої безвісти за особливих обставин (оновлений п. 37 Модельного статуту ТОВ)

- оновлено порядок визначення вартості правочину, який потребує ухвалення окремого рішення загальних зборів учасників щодо надання згоди на його вчинення. Так, вартість правочину визначатиметься в порівнянні з 50 відсотками вартості чистих активів Товариства відповідно до останньої затвердженої фінансової звітності (нова редакція абз. 1 п. 40 Модельного статуту).

Постанова № 387 набере чинності через три місяці з дня опублікування. Оскільки документ офіційно був опублікований в «Урядовому кур'єрі» 27.04.2023, № 84, зміни наберуть чинності з 27.07.2023.

ТИПОВІ НЕДОЛІКИ В ОФОРМЛЕННІ СПИСКІВ НА БРОНЮВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ: РОЗ'ЯСНЮЄ МІНЕКОНОМІКИ

Мінекономіки в листі від 02.05.2023 № 2704-20/19826-01 (далі — лист № 2704) роз'яснило, які типові недоліки містять надіслані документи, зокрема списки військовозобов'язаних, які пропонуються до бронювання на період мобілізації та воєнного стану, у зв'язку з чим такі документи повертаються на доопрацювання. Так, зокрема, під час формування списків допускаються випадки:

- внесення до списків громадян України, які не перебувають на військовому обліку військовозобов'язаних у відповідних територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки (далі — ТЦК та СП) (немає відмітки ТЦК та СП у військово-облікових документах військовозобов'язаного про взяття на військовий облік);
- відсутності у списках інформації про військово-ве звання та/або військово-облікову спеціальність військовозобов'язаного;
- необґрунтованого перевищення 50% співвідношення кількості заброньованих військовозобов'язаних і тих, які пропонуються до бронювання, до кількості військовозобов'язаних;
- подання на погодження до Генштабу ЗСУ списків підприємствами, установами, організаціями. Зауважимо, що відповідно до пп. 4, 6–8 Порядку бронювання військовозобов'язаних за списком військовозобов'язаних під час дії воєнного стану, затвердженого постановою КМУ від 27.01.2023 № 76 (далі — Порядок), списки до Генштабу ЗСУ на погодження мають подавати органи державної влади, інші державні органи;
- відсутності списку за формою згідно з додатком 1 до Порядку та довідки про кількість військовозобов'язаних

ПОДАННЯ ЗАЯВИ ПРО ПОВЕРНЕННЯ ПОМИЛКОВО ТА/АБО НАДМІРУ СПЛАЧЕНИХ СУМ ГРОШОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ТА ПЕНІ ЧЕРЕЗ ЕЛЕКТРОННИЙ КАБІНЕТ

Податківці в роз'ясненні в категорії 1035.03 ЗІР пояснили, що подати заяву про повернення помилково та/або надміру сплачених сум грошових зобов'язань та пені (далі — Заява) платник може в режимі «Введення звітності» приватної частини Електронного кабінету. Для цього він має здійснити такі дії:

- увійти до Електронного кабінету за адресою: <http://cabinet.tax.gov.ua> або через вебпортал ДПС України;
- увійти до приватної частини Електронного кабінету. Вхід до приватної частини Електронного кабінету здійснюється після проходження користувачем електронної ідентифікації онлайн з використанням кваліфікованого електронного підпису, отриманого у будь-якого кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг, через Інтегровану систему електронної ідентифікації — id.gov.ua (MobileID та BankID), за допомогою Дія.Підпис або «хмарного» кваліфікованого електронного підпису;
- у режимі «Введення звітності» приватної частини Електронного кабінету встановити фільтр за параметрами:

за формою згідно з додатком 2 до Порядку, підписаних керівником підприємства, установи, організації шляхом накладення кваліфікованого електронного підпису (в разі подання в електронній формі);

- відсутності інформації про відповідність облікових даних військовозобов'язаних, зазначених у списку, їх військово-обліковим документам.

Також Мінекономіки в листі № 2704 звернулося з проханням не включати до списків:

- військовослужбовців (осіб, які проходять військову службу);
- військовозобов'язаних, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації на підставі ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21.10.1993 № 3543-XII;
- військовозобов'язаних, які не перебувають на військовому обліку військовозобов'язаних (призовники, особи, які досягли граничного віку перебування в запасі; особи, які за станом здоров'я визнані непридатними до військової служби з виключенням з військового обліку тощо);
- осіб, які не перебувають у трудових відносинах з органом державної влади, іншим державним органом, органом місцевого самоврядування, підприємством, установою, організацією.

Крім того, Мінекономіки нагадало, що Генштаб ЗСУ в листі від 20.04.2023 № 300/1/С/3886 навів перелік дефіцитних військово-облікових спеціальностей, за якими військовозобов'язані не підлягають бронюванню.

«рік», «період», «тип форми», зокрема «J(F) 13 Запити». З переліку електронних форм обрати необхідну форму Заяви (код форми J/F 1302001) та відповідний територіальний орган ДПС: «регіон», «район» (за замовчуванням встановлено орган ДПС за місцем основної реєстрації);

- у формі Заяви заповнити відповідні поля електронного документа, підписати та надіслати Заяву, при цьому реєстраційні дані платника податків заповнюються автоматично. До Заяви платник може подати копію одного платіжного документа. Для цього у вкладці «Додатки» потрібно обрати опцію «Додати», обрати документ довільного формату (код форми — F/J 1360102) і заповнити обов'язкові поля цієї форми.

Також податківці зауважили, що оскільки в полі «Дата сплати до бюджету» Заяви вказується інформація щодо одного платіжного документа, відповідно до якого була помилково або надміру сплачена сума грошових зобов'язань або пені, то з метою повернення таких сум за кількома платіжними документами платник подає **окремі** Заяви **за кожним** платіжним документом.

КОМПЕНСАЦІЯ ЗА ПОШКОДЖЕНЕ МАЙНО: УХВАЛЕНО ЗАКОН

(коментар до Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» від 23.02.2023 № 2923-IX)

Більше року тривають бойові дії, і за цей час пошкоджено та зруйновано безліч об'єктів житлового фонду та іншого нерухомого майна. Щоб хоч якось захистити населення від негативного впливу цих подій, Законом, що коментується, запроваджується механізм **компенсації за зруйноване та пошкоджене нерухоме майно**. І хоч для повноцінного запуску цього процесу Кабмін ще має ухвалити низку підзаконних нормативно-правових актів — початок покладено. Що пропонує нам Закон, який набере чинності **22.05.2023**, розглянемо в цьому матеріалі.

Сфера застосування Оразу зазначимо, що сфера застосування Закону, що коментується, — це нерухоме майно, пошкоджене або зруйноване **після 24.02.2022**, тобто з початку повномасштабного вторгнення країни-агресора та введення в Україні воєнного стану. На нерухоме майно, що вже знаходилося на тимчасово окупованій території до зазначеної дати, цей Закон **не поширюється**. Ці правовідносини, як і раніше, регулює Закон № 1207¹.

Загалом збір інформації про пошкоджене майно розпочато ще з кінця березня минулого року на підставі Порядку № 380². Нагадаємо, що така інформація подається **фізичними та юридичними** особами, які є власниками чи балансоутримувачами відповідного майна, через портал Дія.

Цим же Порядком запроваджено і Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації. Відповідно до п. 4 Порядку № 380 він містить інформацію і щодо майна, зруйнованого та пошкодженого з 19.02.2014, і з дня повномасштабного вторгнення — 24.02.2022.

Однак, як ми вже зазначили вище, коментований Закон компенсацію за пошкоджене і знищене майно передбачає

лише для нерухомості, що постраждала після 24.02.2022.

Крім того, ч. 1 ст. 2 Закону, що коментується, визначено **перелік отримувачів компенсації** за пошкоджені / знищені об'єкти **нерухомого** майна. Це:

1) **фізичні особи — громадяни України** (власники пошкоджених / знищених об'єктів нерухомого майна; замовники будівництва будинків садибного типу, садових та дачних будинків; власники спеціального майнового права на неподільні житлові об'єкти незавершеного будівництва, майбутні об'єкти житлової нерухомості або особи, які сплатили часткову ціну такого об'єкта та на користь яких зареєстровано обтяження речових прав на такий об'єкт; особи, які здійснили інвестування / фінансування будівництва об'єктів будівництва, щодо яких отримано право на виконання будівельних робіт; члени ЖБК³, які викупили квартиру, інше житлове приміщення в будівлі, будинок садибного типу, садовий або дачний будинок кооперативу, але не оформили право власності на нього; спадкоємці всіх перелічених вище осіб);

2) **об'єднання** співвласників багатоквартирних будинків, **управителі** багатоквартирних будинків, **ЖК**⁴ і **ЖБК**, які здійснюють утримання відповідних будинків, особи, **уповноважені** співвласниками багатоквартирних будинків відповідно до Закону № 417⁵ (у разі отримання компенсації за пошкоджене спільне майно багатоквартирного будинку).

Не можуть бути отримувачами компенсації:

- 1) особи, до яких застосовано санкції;
- 2) особи, які мають судимість за вчинення кримінальних правопорушень, за злочини проти основ національної безпеки України;
- 3) спадкоємці щодо пошкоджених / знищених об'єктів нерухомого майна, які належали за життя спадкодавцям, визначеним пунктами 1 і 2.

¹ Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 № 1207-VII.

² Порядок подання інформаційного повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації, затверджений постановою КМУ від 26.03.2022 № 380.

³ Житлово-будівельний кооператив.

⁴ Житловий комплекс.

⁵ Закон України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» від 14.05.2015 № 417-VIII.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! Кабмін в Порядку надання компенсації за пошкоджене / знищене майно, який він ще має затвердити на виконання Закону, що коментується, може визначати додаткові категорії осіб, яким може надаватися компенсація за пошкоджені / знищені об'єкти нерухомого майна. Та вже зараз бачимо, що йдеться виключно **про нерухомість**, і виключно **про житлову**.

Передбачає Закон, що коментується, і оновлення Державного реєстру пошкодженого і знищеного майна, а Кабмін має затвердити порядок його ведення.

Та попри те, що наразі йдеться про компенсацію за пошкоджене житло, значна роль у процесі визначення, призначення та надання компенсації відведена **органам місцевого самоврядування** (далі — ОМС), військовим адміністраціям населених пунктів (далі — ВА) та військово-цивільним адміністраціям населених пунктів (далі — ВЦА). Тож оминати увагою Закон, що коментується, не вийде. Розглянемо основні моменти.

Види компенсації Законом, що коментується, передбачено два види компенсації: компенсація за знищені об'єкти нерухомого майна (ст. 8) та компенсація за пошкоджені об'єкти нерухомого майна (ст. 10).

1. Компенсація за знищений об'єкт нерухомого майна надається шляхом:

1) надання грошових коштів шляхом їх перерахування на поточний рахунок отримувача компенсації зі спеціальним режимом використання для фінансування будівництва будинку садибного типу, садового або дачного будинку. Такий рахунок відкривається на ім'я отримувача компенсації. Порядок відкриття та ведення таких рахунків визначається НБУ;

2) фінансування придбання квартири, іншого житлового приміщення, будинку садибного типу, садового або дачного будинку (у тому числі фінансування придбання такого приміщення / будинку, що буде споруджений у майбутньому, або інвестування / фінансування його будівництва) з використанням житлового сертифіката.

ДО ВІДОМА. Компенсація за знищений будинок садибного типу, садовий або дачний будинок, об'єкти будівництва (будинки садибного типу, садові та дачні

будинки) надається за вибором отримувача компенсації в один із вищевказаних способів. А компенсація за знищену квартиру, інше житлове приміщення в будівлі, складову частину об'єкта будівництва (квартиру, інше житлове приміщення в будівлі), що після прийняття в експлуатацію є самостійним об'єктом нерухомого майна, надається лише в другий спосіб, тобто з використанням житлового сертифіката (ч. 2 ст. 8 коментованого Закону).

Розмір компенсації за **знищений** об'єкт нерухомого майна визначається щодо кожного отримувача компенсації та кожного знищеного об'єкта окремо, виходячи із загальної площі знищеного об'єкта нерухомого майна та вартості 1 кв. м його площі.

ДО ВІДОМА. Визначення вартості 1 кв. м площі знищеного об'єкта нерухомого майна здійснюватиметься відповідно до Порядку надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна, який, як ми вже зазначили вище, ще має затвердити Кабмін.

Розмір компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна, який перебуває у спільній власності двох та більше отримувачів компенсації, визначається пропорційно до розміру частки, яка належить відповідному співвласнику. Водночас для цілей Закону, що коментується, співвласники знищеного об'єкта нерухомого майна, що перебуває у спільній сумісній власності, **вважаються власниками рівних часток**.

Розмір компенсації за знищений об'єкт будівництва визначається пропорційно до відсотка ціни такого об'єкта, який фактично сплачений отримувачем компенсації.

Загальні вимоги до отримання і використання житлових сертифікатів встановлено ч. 8–21 ст. 8 коментованого Закону. Деталі має визначити Кабмін в майбутньому Порядку.

Пріоритетне право на отримання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна мають (ст. 9 коментованого Закону):

1) учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, особи, визначені ч. 1 ст. 10, ч. 1 ст. 10¹ Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-XII;

2) особи, призвані на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, та яким не надано статус учасника бойових дій;

3) багатодітні сім'ї;

4) особи з інвалідністю I та II груп.

У разі якщо особа, що має пріоритетне право, претендує на отримання компенсації за більше ніж один знищений об'єкт нерухомого майна, таке пріоритетне право поширюється на **один** знищений об'єкт нерухомого майна на вибір отримувача компенсації.

Облік осіб, які мають пріоритетне право на отримання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна, здійснюється з використанням Реєстру пошкодженого та знищеного майна.

2. Компенсація за пошкоджений об'єкт нерухомого майна відповідно до ст. 10 Закону, що коментується, надається шляхом виконання робіт, пов'язаних із будівництвом, на пошкодженому об'єкті нерухомого майна з метою його відновлення (у тому числі розроблення проєктної документації на будівництво, проведення її експертизи, виконання будівельних робіт) **та/або** надання будівельної продукції для виконання таких робіт. Порядок надання компенсації за пошкоджений об'єкт нерухомого майна визначається Кабміном.

У разі смерті отримувача компенсації до спадкоємця (спадкоємців) переходить право на отримання компенсації за пошкоджений / знищений об'єкт нерухомого майна (у тому числі житловий сертифікат) (ст. 12 коментованого Закону).

Порядок дій Повторимось, що цей процес перебуває ще на початковому етапі та потребує ухвалення підзаконних нормативно-правових актів. Однак вже зараз можна окреслити шлях компенсації до отримувача. Розглянемо його у вигляді кроків.

❗ Крок 1. Утворення комісії. Відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону, що коментується, для розгляду питань щодо надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна **виконавчий орган сільської, селищної, міської, районної в місті** (в разі її створення) ради, ВА або ВЦА утворює комісію з розгляду питань щодо надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, як консультативно-дорадчий орган та затверджує положення про роботу такої комісії.

Як бачимо, комісію утворює орган управління певною громадою. Тобто на території, де діючими лишаються ОМС, — виконавчий орган; на територіях, де утворено ВА, — відповідне рішення ухвалює ВА. Що ж до ВЦА, то такий варіант розрахований на випадки, коли потреба в комісії буде після закінчення воєнного стану, адже заяву на компенсацію можна буде подати протягом року (а у випадках, передбачених ч. 2 ст. 15 коментованого Закону, протягом трьох років) після його припинення.

Персональний склад комісії затверджується розпорядчим актом виконавчого органу ради, ВА або ВЦА населеного пункту. Якщо говорити про виконавчий орган місцевої ради, то, на нашу думку, рішення про утворення комісії та затвердження її персонального складу ухвалює виконком в межах ст. 34, ст. 36¹ та ст. 38 Закону про МС⁶.

У разі потреби до складу комісії можуть залучатися (за згодою) представники держорганів, ОМС, підприємств, установ, організацій, експерти, оцінювачі, суб'єкти оціночної діяльності, виконавці окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури, представники міжнародних організацій та інші особи.

Комісія відповідно до ч. 4 ст. 3 коментованого Закону:

1) надає отримувачам компенсації вичерпну інформацію та консультації з питань отримання компенсації;

2) здійснює розгляд питань щодо надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна, у тому числі:

а) ухвалює рішення про надання / відмову в наданні компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна;

б) ухвалює рішення про наявність / відсутність у спадкодавця правових підстав для отримання компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна, яке надається протягом 30 к. дн. із дня отримання запиту від спадкоємця або нотаріуса, який завів спадкову справу;

3) заслуховує на своїх засіданнях інформацію причетних осіб з питань, що належать до її компетенції;

4) одержує від держорганів, ОМС, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності документи та/або інформацію, необхідні для ухвалення рішення про надання компенсації (у тому числі з метою поновлення втрачених документів, необхідних для ухвалення рішення про надання компенсації);

⁶
Закон України
«Про місцеве самоврядування в Україні»
від 21.05.1997
№ 280/97-ВР.

5) утворює для виконання покладених на неї завдань тимчасові робочі групи (за потреби);

6) проводить наради, здійснює інші заходи та вирішує питання, що належать до її компетенції;

7) виконує інші повноваження, що випливають з покладених на неї завдань.

Комісія має доступ та право на отримання документів та/або інформації з інформаційно-комунікаційних систем державної та комунальної форм власності, необхідних для ухвалення рішення про надання компенсації або про відмову в її наданні, перевірки відомостей, зазначених у заявах про надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна. Суб'єкти незалежно від форми власності, які володіють документами та/або інформацією, необхідними для ухвалення рішення про надання компенсації (у тому числі з метою поновлення втрачених документів, необхідних для надання компенсації), зобов'язані безкоштовно надати такі документи та/або інформацію комісії протягом трьох робочих днів із дня отримання відповідного запиту.

Матеріально-технічне забезпечення діяльності комісії здійснюється відповідним органом, який її утворив.

Примірне положення про комісію затверджується Кабміном. Як і низку вже згаданих документів, Кабмін має ухвалити відповідний документ протягом двох місяців з дня оприлюднення Закону, що коментується. Тобто до набрання ним чинності.

Крок 2. Подання заяв. Відповідно до ч. 1 ст. 4 коментованого Закону заява про надання компенсації **за знищений** об'єкт нерухомого майна (щодо кожного знищеного об'єкта окремо) подається до комісії, уповноваженої розглядати заяви про надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна на відповідній території незалежно від задекларованого / зареєстрованого місця проживання (перебування) отримувача компенсації або місця розташування знищеного об'єкта нерухомого майна.

Така заява подається під час дії воєнного стану та протягом одного року з дня його припинення або скасування на території, на якій розташований (розташовувався) знищений об'єкт нерухомого майна:

1) в електронній формі — засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг;

2) у паперовій формі — через центр надання адміністративних послуг (далі — ЦНАП), орган соцзахисту або нотаріуса.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! З метою прийняття заяв про надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна ЦНАП та органи соцзахисту забезпечують роботу виїзних пунктів прийому таких заяв (ч. 4 ст. 4 коментованого Закону).

Перелік та обсяг відомостей, які зазначаються в заяві про надання компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна, визначаються Кабміном в Порядку ведення Реєстру пошкодженого та знищеного майна. До заяви про надання компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна додаються документи, визначені ч. 7 ст. 4 коментованого Закону. За відсутності цих документів внаслідок їх втрати або у зв'язку з потребою встановлення фактів, що мають юридичне значення, отримувач компенсації подає такі документи додатково або звертається до комісії з проханням сприяти в отриманні відповідних документів.

Адміністратор ЦНАП, посадова особа органу соцзахисту або нотаріус у день звернення особи з метою подання заяви про надання компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна у паперовій формі:

1) встановлює особу заявника та перевіряє повноваження представника такої особи (у разі подання заяви представником);

2) заповнює заяву (з переліком документів, які додаються до заяви) з використанням Єдиного державного вебпорталу електронних послуг;

3) роздруковує заяву та забезпечує її підписання отримувачем компенсації;

4) видає заявнику примірник заяви, зареєстрованої в Реєстрі пошкодженого та знищеного майна, із зазначенням реєстраційного номера заяви в цьому Реєстрі та цифрового коду;

5) засвідчує правильність копій документів, що додаються до заяви, у разі пред'явлення оригіналів відповідних документів. У разі відсутності у заявника оригіналів документів, які додаються до заяви, робить про це відмітку в Реєстрі пошкодженого та знищеного майна;

6) виготовляє електронні копії поданих документів (у тому числі документа, що засвідчує повноваження представника), завантажує їх до Реєстру та підтверджує їх відповідність поданим документам електронним підписом,

що базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису.

Реєстрація заяви про надання компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна здійснюватиметься автоматично програмними засобами Реєстру пошкодженого та знищеного майна з присвоєнням реєстраційного номера.

Заява про надання компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна направляється на розгляд комісії автоматично програмними засобами Реєстру.

❗ Крок 3. Розгляд заяв. Розгляд заяв про надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна здійснюється в порядку черговості їх надходження в розрізі:

1) кожного населеного пункту (для знищених об'єктів нерухомого майна, які розташовуються (розташовувалися) поза межами населеного пункту, — у розрізі території кожної територіальної громади);

2) способу надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна в межах території відповідної територіальної громади.

Облік черговості надходження заяв про надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна здійснюється автоматично програмними засобами Реєстру пошкодженого та знищеного майна.

Статтю 6 коментованого Закону визначено послідовність розгляду заяв, строк розгляду яких комісією **не має перевищувати 30 к. дн.** із дня подання.

❗ ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! За рішенням комісії строк розгляду заяви про надання компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна може бути продовжено ще на 30 к. дн., якщо знищений об'єкт знаходиться на території територіальної громади, яка розташована в районі проведення воєнних (бойових) дій або перебуває в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) відповідно до переліку, затвердженого Мінреінтеграції (абз. 2 ч. 3 ст. 6 коментованого Закону).

Розгляд заяв може бути зупинений у випадках, передбачених ч. 1 ст. 7 коментованого Закону, з ухваленням відповідного рішення комісією та повідомленням заявника. Після усунення обставин, що стали причиною для зупинення, розгляд поновлюється.

За результатами розгляду заяв комісія ухвалює рішення про надання чи відмову в наданні компенсації.

Підставами для відмови в наданні компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна є:

1) подання заяви про надання компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна особою, яка не може бути отримувачем компенсації;

2) виявлення недостовірних даних, зазначених у заяві;

3) подання заяви про надання компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна після спливу строку.

Рішення про надання / відмову в наданні компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна підлягає затвердженню рішенням виконавчого органу ради, ВА або ВЦА населеного пункту протягом **5 к. дн.** із дня ухвалення комісією такого рішення. Копія рішення завантажувється посадовою особою виконавчого органу ради, ВА або ВЦА населеного пункту до Реєстру пошкодженого та знищеного майна протягом **п'яти робочих днів** з дня його ухвалення.

Фінансування Стаття 13 коментованого Закону джерелами фінансування компенсації за пошкоджені та знищені об'єкти нерухомого майна визначає:

1) кошти державного (у тому числі Фонду відновлення майна та зруйнованої інфраструктури, Фонду ліквідації наслідків збройної агресії) та місцевих бюджетів;

2) кошти міжнародних фінансових організацій, інших кредиторів та інвесторів;

3) міжнародну технічну та/або поворотну чи безповоротну фінансову допомогу;

4) репарації або інші стягнення з Російської Федерації;

5) інші джерела, не заборонені законодавством України.

Органи місцевого самоврядування можуть затверджувати місцеві програми та створювати фонди з метою надання компенсації та відновлення пошкоджених / знищених (зруйнованих) об'єктів нерухомого майна.

Детальніше цей механізм сподіваємося побачити в Порядку надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна, який Кабмін має затвердити найближчим часом. Тож крапку в цьому питанні ставити ще зарано.

Людмила Линник, юристка

ВИКОРИСТАННЯ ФАКСИМІЛЬНОГО ПІДПISУ В ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИНАХ

Навряд чи слово «факсиміле» не знайоме нашим читачам, адже цей зручний інструмент ділового обороту є давно та добре відомим. Водночас, використовуючи факсимільне відтворення підпису, слід дотримуватися «техніки безпеки», щоби в майбутньому не стикнутися із ситуацією, коли підпис нібито є, але водночас його нібито немає. Оскільки питання використання факсиміле — справа не нова, то й судова позиція щодо цього питання також є усталеною. Про всі нюанси використання факсимільного підпису поговоримо в цьому матеріалі.

ЗАКОНОДАВЧІ ПРИПИСИ ТА КОНТРОЛЮЮЧІ ОРГАНИ

Зауважимо, що законодавство не містить визначення власне термінів «факсиміле» або «факсимільний підпис». Однак усі знають, що факсимільний підпис (факсиміле) — це відтворений за допомогою певних засобів копіювання оригінальний власноручний підпис особи. Тобто замість власноручного підпису для зручності в разі великого документообігу використовують спеціальну печатку (штамп), кліше, за допомогою якого цей власноручний підпис відтворюють.

Можливість та умови використання факсиміле регулюється кількома законодавчими актами. В межах цього матеріалу нас передусім цікавитиме використання факсиміле в разі підписання договору та інших документів, пов'язаних з укладеним договором, але ми також торкнемося первинних документів, адже саме за первинку чіпляються податківці, намагаючись оспорювати реальність правочинів.

Законодавство Відповідно до ч. 3 ст. 207 ЦКУ використання під час вчинення правочинів факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного, електронного або іншого копіювання, електронного підпису або іншого аналога власноручного підпису **допускається у випадках, встановлених законом, іншими актами цивільного законодавства, або за письмовою згодою сторін, в якій мають міститися зразки відповідного аналога їхніх власноручних підписів, або іншим чином врегульовується порядок його використання сторонами.**

Отже, є кілька умов (детальніше розглянемо їх далі), дотримання яких є обов'язковим для правомірного використання факсимільного підпису.

Відповідно до ч. 1 ст. 12 Закону про електронну комерцію¹, якщо відповідно до акта цивільного законодавства або за домовленістю сторін електронний **правочин має бути підписаний сторонами, моментом його підписання є використання:**

- електронного підпису або електронного цифрового підпису відповідно до Закону № 2155² за умови використання засобу електронного цифрового підпису всіма сторонами електронного правочину;
- електронного підпису одноразовим ідентифікатором, визначеним Законом про електронну комерцію;
- аналога власноручного підпису (**факсимільного відтворення підпису** за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, іншого аналога власноручного підпису) **за письмовою згодою сторін, в якій мають міститися зразки відповідних аналогів власноручних підписів.**

Мінфін та податкова Позиція цих органів стосується саме первинки, адже оформлення договору знаходиться поза межами компетенції податківців. Водночас, як справедливо зазначили податківці в листі ДФСУ від 04.05.2016 № 4582/Л/99-95-42-01-14, **цивільне законодавство не застосовується до податкових відносин, якщо інше не встановлено законом** (ч. 2 ст. 1 ЦКУ). Отже, оформлення первинки ЦКУ не регулюється.

Тож передусім звернемося до норм ключового бухгалтерського закону.

Відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону про бухоблік підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи. Відповідно до ч. 2 ст. 9 Закону про бухоблік первинні документи можуть бути складені в паперовій або в електронній формі та **повинні мати такі обов'язкові реквізити:**

- назву документа (форми);
- дату складання;
- назву підприємства, від імені якого складено документ;
- зміст та обсяг господарської операції, одиницю виміру господарської операції;

1

Закон України
«Про електронну
комерцію»

від 03.09.2015 № 675-VIII.

2

Закон України
«Про електронні довірчі
послуги»

від 05.10.2017
№ 2155-VIII.

- посади і прізвища (крім первинних документів, вимоги до яких встановлюються Нацбанком України) осіб, відповідальних за здійснення господарської операції та правильність її оформлення;
- **особистий підпис або інші дані, що дають змогу ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції.**

Залежно від характеру господарської операції та технології обробки облікової інформації до первинних документів можуть включатися додаткові реквізити (печатка, номер документа, підстава для здійснення операції тощо). Первинні документи, створені автоматично в електронній формі програмним забезпеченням інформаційно-комунікаційної системи, застосовуються у бухгалтерському обліку **за умови наявності накладеного електронного підпису чи печатки** з дотриманням вимог законодавства про електронні документи та електронний документообіг.

Отже, в Законі про бухгалтерський облік немає **ані прямої заборони** використовувати факсимільний підпис, **ані прямої вказівки** на можливість його використання (згадується лише особистий підпис або електронний). Ідемо далі.

Відповідно до п. 2.5 гл. 2 Положення № 88³ документ має бути підписаний особисто, а підпис може бути скріплений печаткою. Електронний підпис накладається відповідно до законодавства про електронні документи та електронний документообіг. **Використання під час оформлення первинних документів факсимільного відтворення підпису допускається в порядку, встановленому законом, іншими актами цивільного законодавства.** Як бачимо, в Положенні № 88 є, **по-перше**, «дозвіл» на використання факсиміле, а **по-друге**, відсилання до норм ЦКУ (а це, зокрема, ч. 3 ст. 207 ЦКУ).

Мінфін у листі від 27.02.2012 № 31-08410-07-29/4796 зазначив, що використання під час вчинення правочинів факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, електронно-числового підпису або іншого аналога власноручного підпису допускається у випадках, встановлених законом, іншими актами цивільного законодавства або за письмовою згодою сторін, в якій мають міститися зразки відповідного аналога їхніх власноручних підписів. Також Мінфін послався на Закон про бухгалтерський облік та Положення № 88 і, процитувавши законо-

давчі норми, висловив сприятливу позицію щодо використання факсиміле під час оформлення первинки.

А от податківці так просто не здаються ☺ і свою думку щодо факсимільного підпису вони змінювали. Так, відповідно до Узагальнюючої податкової консультації з питань застосування факсиміле при складанні первинних документів, документів бухгалтерської та податкової звітності, затвердженої наказом ДПС України від 22.11.2012 № 1047 податківці зазначили, що **нормами Закону про бухгалтерський облік застосування факсиміле для підпису первинних документів не передбачено.**

Однак через кілька років податкова позиція змінилася (див. листи ДФСУ від 20.11.2015 № 24762/6/99-95-42-03-15, від 28.12.2015 № 27862/6/99-95-42-03-15, від 04.05.2016 № 4582/Л/99-95-42-01-14). У цих листах податківці зазначили, зокрема, що **використання факсимільного відтворення підпису під час оформлення первинних документів за письмовою згодою сторін, в якій містяться зразки відповідного аналога їхніх власноручних підписів, не порушує законодавства України, крім випадків застосування первинних документів типових і спеціалізованих форм, якими не передбачено використання факсимільного відтворення підпису.**

У більш пізніх роз'ясненнях⁴⁵ Центральне міжрегіональне управління ДПС по роботі з великими платниками податків також підтвердило позицію, що **використання факсимільного підпису при оформленні первинних документів за письмовою згодою сторін, в якій містяться зразки відповідного аналога їхніх власноручних підписів, не порушує законодавства України.** Використання під час оформлення первинних документів факсимільного відтворення підпису допускається в порядку, встановленому законом, іншими актами цивільного законодавства.

Факсиміле STOP Існують й обмеження у використанні факсиміле. Так, документами, які не можуть бути оформлені за допомогою факсиміле, зокрема, є:

1) **банківські розрахункові документи** (платіжні доручення, розрахункові чеки, рахунки на сплату платежів, заяви на переказ чи видачу готівки, грошові чеки та інші) — пп. 106, 107 постанови № 103⁶;

2) **касові документи** (касові ордери, відомості на виплату готівки, розрахункові документи, електронні розрахункові документи,

3

Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене наказом МФУ від 24.05.1995 № 88.

4

<https://cvp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/567803.html>

(<https://cvp.tax.gov.ua> → «Головна» → «Прес-центр» → «Новини» → «Чи є порушенням законодавства України використання факсиміле при оформленні первинних документів, які є підставою для податкового обліку?» (опубліковано 08.02.2022)).

5

<https://cvp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/490557.html>

(<https://cvp.tax.gov.ua> → «Головна» → «Прес-центр» → «Новини» → «Факсиміле на первинних документах, які є підставою для податкового обліку: чи законно?» (опубліковано 10.08.2021)).

6

Інструкція про порядок організації касової роботи банками та проведення платіжних операцій надавачами платіжних послуг в Україні, затверджена постановою правління НБУ від 25.09.2018 № 103.

7

Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затверджене постановою НБУ від 29.12.2017 № 148.

8

Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XI.

9

Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду.

10

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/74520169>

11

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88245538>

12

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/74077894>

13

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/74691883>

інші прибуткові та видаткові касові документи тощо) — розд. III Положення № 148⁷ (передбачає лише особистий або електронний підпис);

3) **податкова, фінансова звітність** — п.п. 48.5.1 ПКУ; ч. 1 ст. 11 Закону про бухгалтерський та податковий облік; Узагальнююча податкова консультація з питань застосування факсиміле при складанні первинних документів, документів бухгалтерської та податкової звітності, затверджена наказом ДПС України 22.11.2012 № 1047;

4) **процесуальні судові документи** — ч. 2 ст. 162 ГПКУ⁸; правова позиція Верховного Суду, яка полягає в тому, що підписання за допомогою факсиміле заяви та інших документів, які подаються до суду, свідчить, що неможливо встановити вираження справжньої волі особи, чий підпис відтворено, на настання відповідних правових наслідків (ухвала КАС ВС⁹ від 05.06.2018 у справі № 826/811/17¹⁰; постанова КАС ВС від 16.03.2020 у справі № 640/5124/19¹¹; постанови КГС ВС від 03.05.2018 у справі № 922/1743/17¹² та від 24.05.2018 у справі № 5027/805-6/2012¹³);

5) **організаційно-розпорядчі, фінансові, бухгалтерські документи**. Тут слід трохи пояснити. Відповідно до п. 12 розд. 7 Правил № 1000/5¹⁴ **факсимільне відтворення підпису** посадової особи на організаційно-розпорядчих, фінансових, бухгалтерських

документах за допомогою механічного або іншого копіювання **не допускається** (до речі, про це згадали податківці в листі ДФС від 04.05.2016 № 4582/Л/99-95-42-01-14). Водночас вимоги Правил № 1000/5 щодо роботи з **первинно-обліковою, банківською, фінансовою**, звітно-статистичною та іншою спеціальною документацією **поширюються лише в частині загальних принципів роботи з документами**, а також з підготовки документів до передавання на архівне зберігання (п. 4 розд. I Правил № 1000/5). Тобто вимоги до оформлення первинки, податкової звітності тощо, зокрема її підписання, Правилами № 1000/5 не регулюються. Своєю чергою, **до організаційно-розпорядчої документації** належать, зокрема, положення або статут, положення про структурні підрозділи, посадові інструкції, штатні розписи, постанови, рішення, накази, розпорядження, акти, довідки, доповідні записки, заяви, пояснювальні записки, протоколи, службові листи тощо (п. 3 гл. 1 розд. II Правил № 1000/5). Отже, підписувати ці документи за допомогою факсиміле не можна, хоча деякі фахівці вважають, що проблему підписання кадрової документації за допомогою факсиміле можна вирішити затвердженням відповідного положення на підприємстві. Чи варто ризикувати, вирішувати вам.

НЕ ВСТИГЛИ НА ПРЯМУ ТРАНСЛЯЦІЮ?

Не біда. Усі вебінари
в записі на сайті:

ibuhgalter.net/webinars

ЯК ДОМОВИТИСЯ ПРО ВИКОРИСТАННЯ ФАКСИМІЛЕ?

Знову повернемося до ЦКУ, адже інші законодавчі акти не містять конкретики щодо порядку використання факсиміле.

ЦИТАТА. «Використання при вчиненні правочинів факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного, електронного або іншого копіювання, електронного підпису або іншого аналога власноручного підпису допускається у випадках, встановлених законом, іншими актами цивільного законодавства, або за письмовою згодою сторін, у якій мають міститися зразки відповідного аналога їхніх власноручних підписів, або іншим чином врегульовується порядок його використання сторонами».

(ч. 3 ст. 207 ЦКУ)

Отже, є кілька законних підстав для використання факсиміле:

- 1) положення закону;
- 2) положення актів цивільного законодавства;
- 3) **письмова згода сторін**, в якій містяться зразки відповідного аналога власноручних підписів;
- 4) **інший спосіб** врегулювання порядку використання факсиміле.

ДО ВІДОМА. До актів цивільного законодавства належать: 1) Конституція України¹⁵; 2) ЦКУ; 3) інші закони України, які ухвалюються відповідно до Конституції України та ЦКУ; 4) акти Президента України у випадках, встановлених Конституцією; 5) постанови КМУ¹⁶; 6) нормативно-правові акти органів державної влади України, органи влади АРК¹⁷, що регулюють цивільні відносини (ст. 4 ЦКУ).

У контексті договірних відносин нас цікавлять письмова згода та інший спосіб врегулювання порядку використання факсиміле. Водночас слід зауважити, що інформації щодо іншого способу врегулювання порядку використання факсиміле ані законодавство, ані судова практика не містить, роблячи ставку лише на письмову згоду.

Отже, постає питання: яким документом слід оформити згоду на використання факсиміле? Чи потрібен окремий договір (угода), обмін листами тощо?

На практиці письмову згоду на використання факсимільного підпису оформлюють одним із таких способів:

1. **Відповідне положення в самому договорі.** На наш погляд, це оптимальний варіант. У договорі варто визначити, які саме документи, пов'язані з укладеним договором, можуть бути підписані факсиміле (заявки, акти, накладні, пропозиції, додаткові угоди тощо).

2. **Додаткова угода до укладеного договору.** Теж життєздатний варіант, однак зверніть увагу, що використання факсиміле до моменту оформлення додаткової угоди (за відсутності факсимільної умови в самому договорі) є дуже ризикованим.

3. **Окремий договір (угода) про використання факсиміле.** Власне, тут головне те саме, що і з додатковою угодою, — розрив у часі між основним договором та угодою про використання факсиміле. Ті документи, що будуть підписані факсиміле в період відсутності письмово оформленої згоди, несуть у собі ризик визнання таких документів недійсними в разі заперечення їх підписання з боку контрагента. Звісно, окрему угоду можна укласти й того ж дня, що й основний договір, але доречніше внести відповідні положення до основного договору та забути про це питання.

Власне угода про використання факсимільного підпису не містить якихось особливостей. Серед іншого вона може містити умову на кшталт: «Сторони дійшли згоди про те, що Продавець та Покупець домовилися про використання факсимільного відтворення підпису уповноважених осіб Продавця (генерального директора та заступника генерального директора) та Покупця (директора та директора з комерційних питань) на всіх документах, що стосуються виконання цього договору, зокрема на додаткових угодах, заявках, актах про прийняття-передання тощо».

Водночас, який би спосіб погодження використання факсиміле сторони не обрали, в документі обов'язково мають міститися зразки відповідного аналога їхніх власноручних підписів, тобто зразок факсиміле. Тож у договорі, додатковій угоді, угоді про використання факсиміле слід проставити зразок факсиміле уповноважених осіб. Для зручності та наочності можна поставити поруч зразок факсимільного підпису та оригінальний підпис уповноваженої особи (осіб) кожної зі сторін договору.

Однак на цьому факсимільне питання не закінчується, адже постає наступне,

¹⁴ Правила організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затверджені наказом Міністерства від 18.06.2015 № 1000/5.

¹⁵ Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР

¹⁶ Якщо постанова КМУ суперечить положенням ЦКУ або іншому закону, застосовуються відповідні положення ЦКУ або іншого закону (ч. 4 ст. 4 ЦКУ).

¹⁷ Автономної Республіки Крим.

не менш важливе: **хто може використовувати факсиміле?** Відповідь очевидна: чий підпис, той і має використовувати факсиміле свого підпису (адже факсиміле = власноручний підпис). Начебто все зрозуміло, однак на практиці інколи відбувається зовсім інакше. Мабуть, не відкриємо великої таємниці, що серед суб'єктів господарювання поширеною є практика, коли факсиміле керівника чи іншої уповноваженої особи ставить майже хто завгодно. Тобто факсиміле використовується навіть під час відсутності керівника на робочому місці. Як можна кваліфікувати такі дії? Власне, так само, як і «рисуння власноручного підпису» іншою особою, тобто як підробку документів. Чи законно це? Звісно, ні!

До того ж навіть якщо за неписаними на підприємстві правилами факсиміле «прогулюється» із рук у руки, в майбутньому є ймовірність, що в разі спору особа, чий факсимільний підпис був проставлений на документах, може відмовитися від підпису, поставленого невідомо ким та коли, а отже, на підписаних за допомогою факсиміле документах можна буде поставити хрест.

Тож запам'ятайте: **використання факсиміле — це не передання права підпису!** Якщо, скажімо, керівник підприємства делегує комусь із працівників право підпису певних документів, то цей делегат матиме право підписувати документи своїм власноручним підписом, або своїм електронним підписом, або факсиміле СВОГО підпису.

Також інколи на практиці деякі підприємства видають **наказ про використання факсимільного підпису** (не плутати із передаванням права підпису!). Одряду зазначимо, що законодавство не передбачає видання такого наказу, але водночас і не забороняє. Наприклад, наказом директора підприємства було затверджено Інструкцію про порядок використання на підприємстві факсиміле директора під час оформлення первинних документів, **в якій було визначено перелік документів, в разі оформлення яких може бути використане факсиміле директора**, зокрема в разі оформлення договорів оренди земельних часток (паїв) (постанова КЦС ВС від 15.06.2020 у справі № 373/231/17¹⁸). Отже, такий наказ має право на життя, і в ньому серед іншого може бути зазначено таке:

- 1) які посадові особи можуть підписувати документи з використанням факсиміле;
- 2) перелік документів, які можуть бути підписані факсимільним підписом;
- 3) зразки факсимільних підписів посадових осіб;
- 4) особи, відповідальні за зберігання факсиміле.

Не зайвим, на нашу думку, буде зазначити в наказі про те, що використовувати факсимільний підпис може виключно та особа, якій цей підпис належить. І в жодному разі **не можна зазначати**, що в разі відсутності керівника (іншої уповноваженої особи) підписувати документи за допомогою його факсимільного підпису може інша особа.

СУДОВИЙ ПОГЛЯД НА СИТУАЦІЮ

Зауважимо, що судова практика щодо правомірності застосування факсимільного підпису є досить усталеною вже протягом багатьох років. Зазвичай предметом спору в таких справах є стягнення заборгованості за укладеним договором, який одного, зовсім не прекрасного дня, не виконується одним із контрагентів з тієї підстави, що підпис на документах, які є підставою для оплати, виконаний за допомогою факсиміле, тоді як сам договір факсимільної згоди не містить. Водночас цікавим є те, що в деяких справах сторони не оспорювали факту використання факсиміле, мовляв, що це є усталеною договірною практикою між ними, однак відсутність письмового погодження відповідно до ч. 3 ст. 207 ЦКУ стає найважчим каменем на шальках терезів Феміди. Стисло наведемо

ключові судові висновки по суті факсимільного питання:

1. У постанові ВГСУ¹⁹ від 17.11.2016 у справі № 903/1334/15²⁰ суд зазначив, що в разі використання факсимільного підпису **сторони мали або в договорі, або в додатковій угоді до договору письмово узгодити можливість такого підпису**. Тож єдина можливість підтвердження факту вчинення правочину з використанням факсиміле — погодження щодо можливості використання такого факсиміле, на якому мають стояти власноручні підписи представників сторін договору.
2. В ухвалі ВССУ²¹ від 16.12.2015 у справі № 6-29702ск15²² суд серед іншого зазначив, що:

- спеціальним законом, який визначає правові засади регулювання, органі-

¹⁸
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89928862>

¹⁹
Вищий господарський суд України.

²⁰
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/62917253>

²¹
Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

²²
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/54596741>

зації, ведення бухгалтеру та складання фінансової звітності в Україні є Закон про бухгалтер. Нормами цього Закону застосування факсиміле для підпису первинних документів не передбачено, водночас, **якщо особа**, факсиміле підпису якої було використано під час підписання договору, **підтверджує підписання цього договору або схвалює цей правочин своїми наступними діями, суд відмовляє в задоволенні позову про визнання такого договору неукладеним або недійсним;**

- під схваленням правочину можуть розумітися будь-які дії, спрямовані на виконання укладеного правочину, зокрема й повна або часткова оплата товарів (робіт, послуг), їх приймання для використання, реалізація інших прав та обов'язків відповідно до укладеного правочину.

Аналогічного висновку пізніше дійшов і суд у справі № 143/228/17²³ (постанова КЦС ВС²⁴ від 06.03.2019), зазначивши, що письмова згода сторін на використання під час вчинення правочинів факсимільного відтворення підпису є лише формою підтвердження відповідного факсимільного відтворення підпису його власноручному аналогу. **Відсутність такої письмової угоди в разі вчинення дій з виконання договору, підписаного факсиміле, не може бути умовою недійсності вчиненого та виконуваного правочину.** У цій справі, установивши, що договір оренди землі був укладений за взаємною згодою сторін та **надалі протягом п'яти років виконувався сторонами**, суди дійшли висновку про те, що підписання договору директором за допомогою факсимільного відтворення його підпису не є підставою для визнання його недійсним.

3. У постанові КГС ВС²⁵ від 19.04.2018 у справі № 910/4050/17²⁶ суд розглянув ситуацію, коли більшість документів між сторонами були підписані шляхом використання факсиміле, але письмової домовленості про використання факсиміле між сторонами не було. Суд серед іншого зазначив, що для застосування факсимільного підпису **для оформлення правочинів, вчинення інших господарських операцій необхідна письмова згода сторін, яка може виражатись, зокрема, в укладеній між сторонами письмовій угоді, в якій погоджується використання факсиміле і зразки справжнього та факсимільного підписів поса-**

дових осіб або представників сторін договору чи іншого документа. Саме таким способом закріплюється юридична сила факсиміле як особистого підпису, а засвідчені ним документи вважатимуться укладеними відповідно до вимог законодавства. Водночас існування між сторонами договору усталеної практики щодо використання факсиміле без дотримання вимог ч. 3 ст. 207 ЦКУ, якою визначено порядок його використання, не впливає на вирішення питання щодо правомірності його використання у випадках, коли інша сторона заперечує юридичну силу підписаного в такий спосіб документа.

4. У постанові КГС ВС від 28.04.2020 у справі № 902/452/19²⁷ суд дійшов таких висновків:

- для застосування факсимільного підпису для оформлення договорів, вчинення інших господарських операцій **необхідна письмова згода сторін, яка може виражатись, зокрема, в укладеній між ними письмовій угоді, в якій погоджуються використання факсиміле і зразки справжнього (особистого власноручного підпису) та факсимільного підписів посадових осіб або представників сторін договору;** саме таким способом закріплюється юридична сила факсиміле як особистого підпису, і засвідчені ним документи вважатимуться укладеними відповідно до вимог законодавства;
- сторонами в договорі письмової згоди щодо використання факсиміле на первинних документах досягнуто не було, а окрема угода не укладалась, тобто наявність факсимільного відтворення підпису директора на актах наданих послуг не відповідає положенням ч. 3 ст. 207 ЦКУ. Отже, суди першої та апеляційної інстанції зробили правильний висновок про відсутність правових підстав для стягнення заборгованості за договором на підставі відповідних складених актів, підписаних із застосуванням факсиміле.

5. У постанові КГС ВС від 07.03.2023 у справі № 904/1252/22²⁸ суд, направляючи справу на новий розгляд до суду першої інстанції, зазначив, що:

- сторонами в договорі **письмової згоди щодо використання факсиміле на первинних документах досягнуто не було, а окрема угода не укладалась;**

23

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/80521488>

24

Касаційний цивільний суд Верховного Суду.

25

Касаційний господарський суд Верховний Суду.

26

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/73600830>

27

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89008733>

28

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/109560058>

- наявність факсимільного відтворення підпису директора на актах наданих послуг не відповідає положенням ч. 3 ст. 207 ЦКУ, а факт підписання директором цих актів ним не визнається.

Насамкінець підіб'ємо стислі підсумки. Ключові моменти такі:

1. У договірних відносинах використання факсимільного підпису допускається **за письмовою згодою сторін**, в якій мають міститися зразки відповідного аналога їхніх власноручних підписів (ч. 3 ст. 207 ЦКУ). Таку згоду можна оформити відповідним пунктом у договорі, додатково угодою до договору або окремою угодою про використання факсимільного підпису. Недотримання порядку погодження використання факсиміле в разі спору матиме наслідком неможливість використання документів, підписаних за допомогою факсиміле, як підтвердження виконання зобов'язань та відповідно неможливість стягнення заборгованості, що підтверджується цими документами.

2. Використовувати факсиміле має право лише та особа, підпис якої відтворюється

Отже, судові висновки переважно зводяться до того, що використання факсимільного відтворення підпису в господарській діяльності допускається виключно за письмовою згодою сторін, як це передбачає ч. 3 ст. 207 ЦКУ.

ПІДСУМКИ

за допомогою факсиміле, тобто лише власник підпису може використовувати замість ручки факсимільну печатку (кліше). Надання окремим працівникам повноважень на використання факсиміле іншої особи **є неправомірним**.

3. Податківці та суди в цілому прихильно ставляться до використання факсиміле для оформлення первинних документів, але за умови письмового погодження цього питання між сторонами договору.

4. Законодавство не передбачає видання наказу про використання факсиміле в господарській діяльності підприємства, водночас такий наказ має право на існування (детальніше про це ми писали вище).

Отже, факсиміле — інструмент вельми зручний, але за умови дотримання «техніки безпеки». Тож погоджуйте та користуйтеся ☺.

Катерина Литвиненко, юристка

ШАНОВНІ ПЕРЕДПЛАТНИКИ!

ВИДАВНИЧА ГРУПА «АС» піклується про своїх передплатників і нагадує, що, попри можливу нестабільну роботу ДП «Укрпошта», ми не залишаємо вас безпорадними у вирі нововведень.

Електронна версія газети додається до друкованої версії видання, яке ви передплатуєте. Вона виходить вчасно, незважаючи на заметіль або дощ, і щопонеділка очікує вас на сайті.

ibuhgalter.net

ЧИ ПОСВІДЧУВАТИ НОТАРІАЛЬНО ДОГОВІР ОРЕНДИ АВТОМОБІЛЯ, УКЛАДЕНИЙ МІЖ ФОП: В ОЧІКУВАННІ ОСТАТОЧНОГО СЛОВА ВІД ВЕРХОВНОГО СУДУ

Оренда автомобіля — доволі популярний договір. Однак є в цьому договорі важливий момент: у разі якщо однією зі сторін договору є фізична особа, договір має бути посвідчений нотаріально. Однак, враховуючи те, що в господарських відносинах беруть участь ФОП, постає закономірне запитання: чи підлягає договір оренди авто за участю ФОП нотаріальному посвідченню так само, якби стороною договору була фізособа без підприємницького статусу? Цікавим є те, що Верховний Суд готовий змінити свою позицію щодо цього питання і наразі справу передано на розгляд Великої Палати Верховного Суду. Детальніше по суті питання та про судовий погляд на цю ситуацію поговоримо в цьому матеріалі.

СУТЬ ПИТАННЯ

Стисло суть питання можна сформулювати так: чи є законним укладення договору оренди транспортного засобу за участю ФОП в письмовій формі без нотаріального посвідчення?

Увесь гармидер полягає в тому, що відповідно до ч. 2 ст. 799 ЦКУ **договір найму транспортного засобу за участю фізособи підлягає нотаріальному посвідченню**. Але чи означає ця норма, що в разі укладення договору за участю не просто фізособи, а ФОП, нотаріальне посвідчення договору також є обов'язковим? Адже ФОП — це вже суб'єкт господарювання, а не пересічний громадянин, до того ж ст. 51 ЦКУ передбачає, що до підприємницької діяльності фізосіб застосовуються нормативно-правові акти, що регулюють підприємницьку діяльність юросіб, якщо інше не встановлено законом або не випливає із суті відносин. Отже, якщо в господарських відносинах ФОП можна прирівняти до юрособи, то виходить, що договір, укладений між двома ФОП або між юрособою та ФОП, нотаріальному посвідченню не підлягає, адже ані ЦКУ, ані ГКУ відповідної вимоги не містять. І в такій позиції є своя логіка, власне так само,

як і в протилежній позиції, яка полягає в тому, що фізособа, навіть набуваючи підприємницького статусу, все одно залишається фізособою, а отже, нотаріальному посвідченню підлягає договір як за участю звичайної фізособи, так і за участю ФОП, адже це одна й та сама особа.

Остаточне слово в цій дискусії має сказати ВП ВС¹ (ухвалою від 05.04.2023² розгляд справи по суті призначено на червень 2023 року). Рішення про передання справи на розгляд ВП ВС ухвалив КЦС ВС³ (ухвала від 22.02.2023 у справі № 125/1216/20⁴), зазначивши, що вважає за необхідне відступити від правових висновків стосовно того, що договір оренди транспортного засобу, який укладено між ФОП, є правомочним і не потребує додаткового нотаріального посвідчення, оскільки ці суб'єкти здійснюють свою діяльність із метою одержання прибутку та зареєстровані відповідно до закону як підприємці. Ухвалюючи рішення про передання справи на розгляд ВП ВС, суд обґрунтував це потребою формування єдиної правозастосовчої практики у спірних правовідносинах та значним суспільним інтересом щодо цієї категорії справ.

ДВІ ПРОТИЛЕЖНІ ПОЗИЦІЇ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Позиція № 1 У постанові від 18.12.2012 у справі № 3-66гс12⁵ ВСУ⁶ зазначив, що:

- договір оренди транспортних засобів, який укладено між ФОП № 1 та ФОП № 2, **не потребує додаткового нотаріального посвідчення**, оскільки ці суб'єкти здійснюють свою діяльність з метою одержання прибутку та зареєстровані відповідно до закону як підприємці;

- договір оренди транспортних засобів укладено між суб'єктами господарювання, а саме ФОП, отже, положення **ч. 2 ст. 799 ЦКУ не можуть бути застосовані до цих спірних правовідносин, оскільки поняття ФОП та юрособи у цих правовідносинах є однаковими**. Аналогічного висновку дійшов і ВГСУ⁷, зазначивши, що законом встановлено вимоги щодо обов'язкового нотаріального посвід-

1

Велика Палата
Верховного Суду.

2

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/110084557>

3

Касаційний
цивільний суд у складі
Верховного Суду.

4

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/109712040>

5

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/28332558>

6

Верховний Суд України.

7

Вищий
господарський суд
України.

8

Постанова
Пленуму Вишого господарського суду України
«Про деякі питання
практики застосування
законодавства про
оренду (найм) майна»
від 29.05.2013 № 12.

9

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/68108519>

10

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/109712040>

11

Реєстраційний номер
облікової картки
платника податків.

чення договору найму транспортного засобу за участю фізособи (ч. 2 ст. 799 ЦКУ), при цьому слід мати на увазі, що **такого посвідчення не потребує договір, укладений за участю громадянина, який набув статусу суб'єкта підприємницької діяльності** (п. 2.11. постанови № 12⁸). Цю позицію ВГСУ підтримав і кількома роками пізніше (див. постанову ВГСУ від 02.08.2017 у справі № 911/2761/16⁹), зауваживши, зокрема, що:

- на відміну від ч. 2 ст. 799 ЦКУ, **норми параграфа 5 гл. 30 «Оренда майна та лізинг» ГКУ не встановлюють вимог щодо нотаріального посвідчення договорів оренди транспортних засобів у сфері господарювання**, а отже, щодо договорів оренди транспортних засобів, укладених з ФОП, ні ЦКУ, ні ГКУ **не вимагають обов'язкового нотаріального посвідчення**;
- оскільки ФОП передав в оренду свій автомобіль в межах визначених видів його господарської діяльності, **висновки господарських судів про нікчемність вказаного договору є помилковими**, оскільки **норма ч. 2 ст. 799 ЦКУ не підлягає застосуванню в спірних господарських правовідносинах**, адже правове регулювання підприємницької діяльності юросіб та ФОП у цьому випадку є тотожним.

Таким чином, багато років поспіль позиція Верховного Суду полягала в тому, що договір транспортного засобу за участю ФОП нотаріальному посвідченню не підлягає, адже в цьому випадку ФОП прирівнюється до юрособи. Тож фактично ФОП та фізособа розглядаються як два різних суб'єкти, хоча це одна й та сама особа, — різниця полягає лише в наявності підприємницького статусу.

Позиція № 2 КЦС ВС у справі № 125/1216/20¹⁰ (згадана ухвала від 22.02.2023) не погодився з позицією № 1, зазначивши серед іншого, що йдеться про правове питання, яке потребує пояснення і зустрічається в невизначеній кількості справ, а надана на нього відповідь піддається сумніву. Ми пропустимо інші подробиці справи № 125/1216/20 і проаналізуємо лише судові висновки щодо форми договору оренди авто.

Так, Верховний Суд дійшов таких висновків:

- підприємець — це статус фізособи, який засвідчує право цієї особи на заняття самостійною, ініціативною, систематич-

ною, на власний ризик господарською діяльністю з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку;

- фізособа, яка бажає реалізувати своє конституційне право на підприємницьку діяльність, після проходження відповідних реєстраційних та інших передбачених законодавством процедур **не позбавляється статусу фізособи, а набуває до свого статусу фізичної особи нової ознаки — суб'єкта господарювання**;
- неоднозначне тлумачення ч. 2 ст. 799 ЦКУ зумовлює наявність суперечливих судових рішень, що безумовно впливає на її правозастосування;
- **застосування тих чи інших цивільних конструкцій або положень як для юрособи унеможливується щодо ФОП, оскільки:**

а) на відміну від юросіб, ФОП діють без установчих документів та обов'язкового формування статутного капіталу, ФОП є одночасно і власником бізнесу, і органом управління ним, а також може здійснювати підприємницьку діяльність без залучення найманої праці;

б) ФОП відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, всім своїм майном, крім майна, на яке згідно із законом не може бути звернене стягнення (ч. 1 ст. 52 ЦКУ);

в) **будучи підприємцем, особа не втрачає статусу фізособи та/або громадянина України**, це підтверджується й тим, що РНОКПП¹¹ ФОП завжди збігається з РНОКПП фізособи;

г) на відміну від місцезнаходження юрособи, фізособа, зокрема й ФОП, має місце проживання, і за його допомогою відбувається індивідуалізація та зв'язок із фізособою за місцем проживання, визначається підсудність;

д) неможливість застосування до ФОП положень ст. 609 ЦКУ про припинення зобов'язань внаслідок ліквідації юрособи спричинено тим, що внаслідок припинення підприємницької діяльності ФОП він позбавляється тільки статусу підприємця з дати внесення до ЄДР запису про держреєстрацію припинення підприємницької діяльності ФОП. Утім, на відміну від юрособи, це не має наслідком припинення фізособи як суб'єкта права чи втрати її права і дієздатності. Як наслідок, **позбавлення статусу ФОП не зумовлює припинення зобов'язань**;

е) законодавець у тих випадках, коли це зумовлено тими або іншими причинами чи передумовами, визначає обов'язковість статусу суб'єкта підприємницької діяльності або правові наслідки його наявності відповідними формулюваннями, зокрема: продавець (постачальник), який здійснює підприємницьку діяльність (ч. 1 ст. 712 ЦКУ), наймодавець, який здійснює підприємницьку діяльність (ч. 1 ст. 787 ЦКУ), підрядник, який здійснює підприємницьку діяльність (ч. 1 ст. 865 ЦКУ). У всіх інших випадках положення ЦКУ поширюються на всіх юридичних або фізичних осіб залежно від того, яке правило містить та чи інша норма; з огляду на це **немає будь-яких передумов для непоширення на ФОП припису ч. 2 ст. 799 ЦКУ** стосовно нотаріального посвідчення договору найму (оренди) транспортного засобу за участю фізособи;

- фізособа, яка в установленому законом порядку набула статусу підприємця, **не змінює свого статусу фізособи**, наявність статусу підприємця не свідчить про те, що в правовідносинах між іншими суб'єктами така особа виступає вже не як фізособа, а як особа, прирівняна в певних видах діяльності до юрособи,

тому укладення договору найму (оренди) транспортного засобу між ФОП відповідно до ч. 2 ст. 799 ЦКУ підлягає нотаріальному посвідченню;

- **ст. 799 ЦКУ не містить винятків та вказівок про укладення договору найму (оренди) транспортного засобу між ФОП у простій письмовій формі;**
- суд вважає за потрібне передати цю справу на розгляд ВП ВС, оскільки вважає за потрібне відступити від правових висновків, викладених у постанові ВСУ від 18.12.2012 у справі № 3-66гс12 та в постанові КГС ВС¹² від 06.03.2019 у справі № 910/22473/17¹³ стосовно того, що договір оренди транспортного засобу, який укладено між ФОП, є правомочним і не потребує додаткового нотаріального посвідчення, оскільки ці суб'єкти здійснюють свою діяльність із метою одержання прибутку та зареєстровані відповідно до закону як підприємці. Отже, положення ч. 2 ст. 799 ЦКУ не можуть бути застосовані до спірних правовідносин, оскільки поняття ФОП та юридичної особи в цих правовідносинах є однаковими.

¹²
Касаційний
господарський суд
у складі
Верховного Суду.

¹³
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/80685063>

Дивіться
наші вебінари
у зручний для вас час
на нашому
інтернет-порталі

ibuhgalter.net/webinars

ПРИПИСИ ЗАКОНОДАВСТВА

Почнемо із орендних відносин.

За договором найму (оренди) наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у володіння та користування за плату на певний строк.

Законом можуть бути передбачені особливості укладення та виконання договору найму (оренди) (ст. 759 ЦКУ). Аналогічні приписи містяться і в ст. 283 ГКУ.

Предметом договору найму може бути річ, яка визначена індивідуальними ознаками і яка зберігає свій первісний вигляд при неодноразовому використанні (неспоживна річ). Особливості найму окремих видів майна встановлюються ЦКУ та іншим законом (ч. 1, 3 ст. 760 ЦКУ).

Предметом договору найму транспортного засобу можуть бути повітряні, морські, річкові судна, а також наземні самохідні транспортні засоби тощо (ч. 1 ст. 798 ЦКУ).

Договір найму транспортного засобу укладається в письмовій формі (ч. 1 ст. 799 ЦКУ). **Договір найму транспортного засобу за участю фізособи підлягає нотаріальному посвідченню** (ч. 2 ст. 799 ЦКУ). Саме стосовно ч. 2 ст. 799 ЦКУ точиться дискусія!

Тут варто зробити відступ та нагадати загальні положення про форму договору.

Згідно з ч. 1 ст. 205 ЦКУ правочин може вчинятися усно або в письмовій (електронній) формі; **сторони мають право обирати форму правочину, якщо інше не встановлено законом** (ч. 1 ст. 799 ЦКУ встановлює обов'язкову письмову форму для договору оренди транспортного засобу).

Згідно з ч. 1 ст. 209 ЦКУ **правочин, який вчинений у письмовій формі, підлягає нотаріальному посвідченню лише у випадках, встановлених законом або домовленістю сторін** (обов'язкове нотаріальне посвідчення письмового договору оренди транспортного засобу за участю фізособи встановлено ч. 2 ст. 799 ЦКУ).

Договір, який підлягає нотаріальному посвідченню, **є укладеним з моменту його нотаріального посвідчення** (ч. 3 ст. 640 ЦКУ).

У разі недодержання сторонами вимоги закону про нотаріальне посвідчення договору такий договір є нікчемним (ч. 1 ст. 220 ЦКУ). Є лише одна лазівка, передбачена ч. 2 ст. 220 ЦКУ, згідно з якою, якщо сторони домовилися щодо всіх істотних умов договору, що підтверджується письмовими доказами, і відбулося повне або часткове ви-

конання договору, **але одна із сторін ухилилася від його нотаріального посвідчення, суд може визнати такий договір дійсним** (у такому разі наступне нотаріальне посвідчення договору не вимагається).

НАГАДАЄМО. Недійсним є правочин, **якщо його недійсність встановлено законом (нікчемний правочин)**. Суд не вимагає визнання такого правочину недійсним. У випадках, встановлених ЦКУ, нікчемний правочин може бути визнаний судом дійсним (ч. 2 ст. 215 ЦКУ).

Отже, якщо договір оренди авто був укладений у письмовій формі, але нотаріально не посвідчений, він є нікчемним відповідно до ч. 1 ст. 220 ЦКУ, адже це є прямим порушенням ч. 2 ст. 799 ЦКУ, яка передбачає нотаріальне посвідчення договору, якщо його стороною є фізособа.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! Недійсний правочин не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю, і кожна зі сторін зобов'язана повернути другій стороні в натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину, а в разі неможливості такого повернення, зокрема тоді, коли одержане полягає в користуванні майном, виконаній роботі, наданій послугі, — відшкодувати вартість того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування (ч. 1 ст. 216 ЦКУ).

Начебто на перший погляд усе зрозуміло: якщо хоча б однією стороною договору оренди автомобіля є фізособа, договір має бути укладений у письмовій формі та посвідчений нотаріально. Але найцікавіше попереду☺, адже фізособа може виступати у двох «іпстасях»: просто фізособи (як громадянин) та ФОП. Причому, ФОП — це та сама фізособа, але в підприємницькій мантії.

Згідно зі ст. 24, 25 ЦКУ людина як учасник цивільних відносин вважається фізичною особою. **Всі фізособи мають цивільну правоздатність** — здатність мати цивільні права та обов'язки (виникає в момент народження та припиняється в момент смерті фізособи) і **цивільну дієздатність** — здатність фізособи своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також

здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання (ст. 30 ЦКУ).

Водночас відповідно до ст. 42 Конституції¹⁴, ст. 50 ЦКУ фізособа з повною цивільною дієздатністю має право на здійснення підприємницької діяльності, яку не заборонено законом¹⁵. **Фізособа здійснює своє право на підприємницьку діяльність за умови її державної реєстрації** в порядку, встановленому законом.

¹⁴
Конституція України
від 28.06.1996
№ 254к/96-ВР

¹⁵
Обмеження права
фізичної особи на здійснення підприємницької діяльності встановлюються Конституцією України та законом (ч. 1 ст. 50 ЦКУ).

СЛОВО РЕДАКЦІЇ

Отже, в підсумку постає гамлетівське питання ☺: бути чи не бути — посвідчувати чи не посвідчувати? Власне, варіантів відповіді також може бути два.

 Варіант 1. Посвідчити договір нотаріально. Очевидно, що цей варіант — безпрограшний, адже він повністю відповідатиме вимогам ч. 2 ст. 799 ЦКУ. Власне, цей варіант ми й рекомендуємо. Інша річ — нотаріальні витрати, але це питання можна вирішити, поділивши цей тягар між контрагентами.

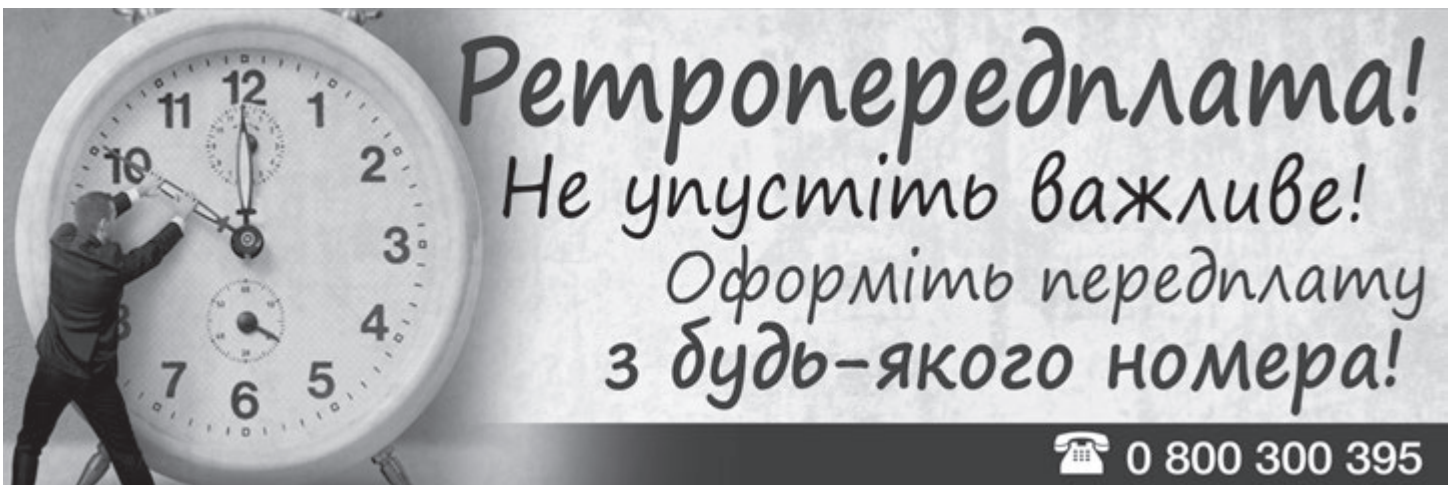
 Варіант 2. Не посвідчувати договір, уклавши його лише в письмовій формі. Цей варіант — на ваш страх та ризик, принаймні доти, доки ВП ВС не винесене свій вердикт. Якщо оберете цей варіант, можемо лише порадити спиратися на висновки, викладені в постанові ВСУ від 18.12.2012 у справі № 3-66гс12, приписи ст. 51 ЦКУ, яка передбачає, що до підприємницької діяльності фізосіб застосовуються нормативно-правові

Згідно з ч. 1, 3 ст. 128 ГКУ громадянин визнається суб'єктом господарювання в разі здійснення ним підприємницької діяльності за умови державної реєстрації його як підприємця без статусу юрособи відповідно до ст. 58 ГКУ. Тож підприємець — це статус фізособи, який засвідчує право цієї особи на заняття самостійною, ініціативною, систематичною, на власний ризик господарською діяльністю з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

акти, що регулюють підприємницьку діяльність юросіб, якщо інше не встановлено законом або не впливає із суті відносин, та норми ГКУ (параграф 5 гл. 30), які **не встановлюють вимог щодо нотаріального посвідчення договорів оренди транспортних засобів у сфері господарювання**. Отже, в цьому варіанті логіка така: укладення договору оренди автомобіля за участі фізособи та за участі ФОП регулюються по-різному. Якщо стороною договору є просто фізособа, договір підлягає нотаріальному посвідченню; якщо ж стороною договору є ФОП, достатньо лише письмової форми, адже в такому разі ФОП = юрособа. Водночас наведені аргументи навряд чи врятують нотаріально не посвідчений договір в разі, якщо правова позиція ВП ВС, про яку ми дізнаємося найближчим часом, буде протилежною. Тож чи варта економія на нотаріальних послугах недійсності договору, вирішувати вам.

Катерина Литвиненко, юристка

□

Ретропередплата!
Не упустіть важливе!
Оформіть передплату
з будь-якого номера!

☎ 0 800 300 395

POS-ТЕРМІНАЛ: ЧИ Є ОБМЕЖЕННЯ ДЛЯ СУМ РОЗРАХУНКІВ?

Магазин здійснює торгівлю предметами побуту, декору та меблями. Розрахунки здійснюються як готівкою, так і з використанням електронних платіжних засобів (ЕПЗ), розрахункові операції реєструються ПРРО. Чи потрібно в разі розрахунків ЕПЗ дотримуватися граничних сум розрахунків, як і в разі розрахунків готівкою? Адже як готівкові, так і розрахунки через POS-термінал здійснюються через ПРРО.

Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні від 29.12.2017 № 148.

Ліміти розрахунків Нагадаємо розміри граничних сум для **готівкових розрахунків**, які наведені в п. 6 Положення № 148:

- для підприємства або ФОП з іншим суб'єктом господарювання — **10 000,00 грн протягом одного дня** за одним або декількома платіжними документами;
- для підприємства або ФОП зі звичайною фізичною особою (і навпаки) — **50 000,00 грн** протягом одного дня за одним або декількома платіжними документами.

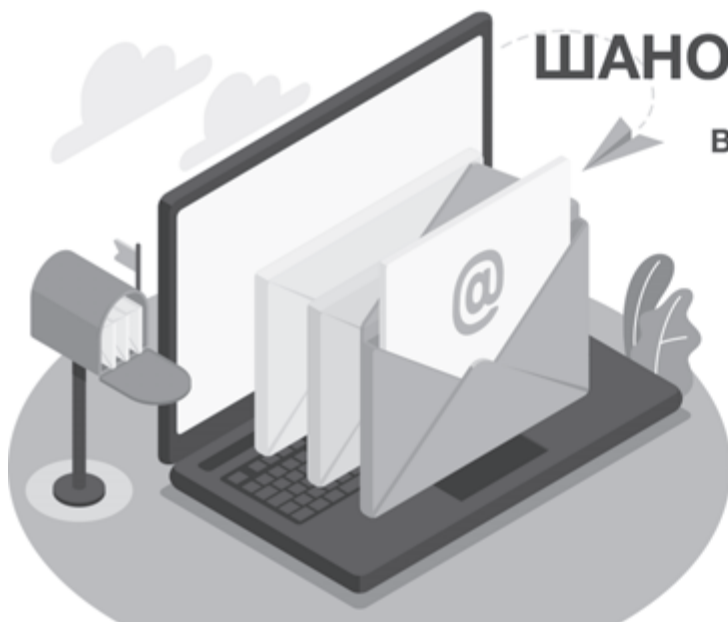
Якщо потрібно провести платежі понад установлені граничні суми, то їх проводять через надавачів платіжних послуг шляхом переказу коштів із рахунку на рахунок або внесення коштів до кас надавачів платіжних послуг для подальшого їх переказу на рахунки.

Кількість суб'єктів господарювання та фізичних осіб, з якими здійснюються готівкові розрахунки, протягом дня не обмежується.

НЮАНС. Готівкові обмеження **не поширюються** (п. 8 Положення № 148):

- на розрахунки суб'єктів господарювання з бюджетами та державними цільовими фондами;
- на добровільні пожертвування та благодійну допомогу;
- на використання готівки, виданої на відрядження;
- на виплати, **пов'язані з оплатою праці**;
- на використання готівкових коштів з фонду оперативно-розшукових (негласних слідчих) дій, створеного на виконання ч. 3 ст. 24 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 № 1698-VII та ч. 4 ст. 17 розд. II Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 № 794-VIII.

ШАНОВНІ ПЕРЕДПЛАТНИКИ!

ВИДАВНИЧА ГРУПА «АС» піклується про своїх передплатників і нагадує, що, попри можливу нестабільну роботу ДП «Укрпошта», ми не залишаємо вас безпорадними у вирі нововведень.

Електронна версія газети додається до друкованої версії видання, яке ви передплатуєте. Вона виходить вчасно, незважаючи на заметіль або дощ, і щопонеділка очікує вас на сайті

ibuhgalter.net

Щодо готівкових розрахунків, в яких беруть участь підприємства чи ФОП, діють такі правила здійснення розрахунків:

Правило 1. Кількість підприємств (ФОП) та фізосіб, з якими здійснюються розрахунки, протягом дня не обмежується (тобто загальна сума готівкових розрахунків може «перевалити» далеко за граничну межу).

Правило 2. При розрахунку з певною особою **сумують усі платіжні документи** — враховують усю суму розрахунків за день (тобто розбити великий платіж на кілька і провести все в один день не вийде).

Правило 3. Обмеження **діють в обидва боки**: як у разі, коли фізособа / підприємство (ФОП) сплачує готівку підприємству (ФОП), так і у зворотному напрямку. Ба більше, податківці наполягають на тому, що такі розрахунки можуть підсумовуватися (категорія 109.13 ЗІР)

Використання ЕПЗ та POS-терміналу

Перш ніж відповісти на питання щодо застосування ліміту сум розрахунків, подивимося на сутність розрахунків за допомогою ЕПЗ в торговій точці. Отже, вони здійснюються через POS-термінал. Він зчитує з картки реквізити держателя й інші дані та відправляє запит до банку на списання коштів з неї.

Так, різні пристрої відрізняються один від одного за функціоналом, конструкцією та призначенням. Це можуть бути стаціонарні POS-термінали, які можуть працювати окремо або підключатися до РРО.

Водночас оплати, під час яких покупець розраховується ЕПЗ, належать до розрахункових операцій у розумінні ст. 2 та 3 Закону про РРО, як і оплата готівкою (купюрами та монетами). Це збиває з пантелику багатьох торговців, які ототожнюють розрахунки ЕПЗ з готівковими. Але насправді це зовсім не так.

ЦИТАТА. «**розрахункова операція** — приймання від покупця готівкових коштів, платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо за місцем реалізації товарів (послуг), видача готівкових коштів за повернутий покупцем товар (ненадану послугу), а у разі застосування банківської платіжної картки — оформлення відповідного розрахункового до-

кумента щодо оплати в безготівковій формі товару (послуги) банком покупця або, у разі повернення товару (відмови від послуги), оформлення розрахункових документів щодо перерахування коштів у банк покупця».

(витяг зі ст. 2 Закону про РРО)

Тож якщо покупці розраховуються готівкою, то навіть у разі застосування РРО/ПРРО чи розрахункових книжок торговці мають дотримуватися розмірів граничних сум розрахунків (10 000,00 та 50 000,00 грн), встановлених п. 6 Положення № 148. Про це, зокрема, говорять і податківці в роз'ясненні в категорії 109.13 ЗІР .

Своєю чергою, розрахунки ЕПЗ через POS-термінал здійснюються на підставі договору еквайрингу. Згідно з п. 10 ч. 1 ст. 1 Закону № 1591 еквайринг — це платіжна послуга, що полягає у прийнятті платіжних інструментів, результатом якої є **переказ коштів отримувачу** та/або видача коштів у готівковій формі.

Перерахування коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів, а також перерахування надавачами платіжних послуг коштів, внесених платниками готівкою, на рахунки отримувачів належать до **безготівкових розрахунків** (п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону № 1591).

Відповідно, розрахунки ЕПЗ — це **безготівкові розрахунки**, хоча це й **розрахункова операція**. Тому торговцям — юридичним особам та ФОП **не потрібно дотримуватися згаданих вище лімітів** під час таких операцій.

Додамо, що згідно з п. 28 ст. 38 Закону № 1591 торговці зобов'язані забезпечувати можливість здійснення безготівкових розрахунків за продані товари (надані послуги), зокрема й за допомогою ЕПЗ, та/або платіжних застосунків, та/або платіжних пристроїв.

Крім того, в разі надання можливості здійснювати безготівкові розрахунки за продані товари (надані послуги) за допомогою ЕПЗ, що використовуються в платіжних системах, торговці зобов'язані забезпечувати можливість здійснення таких розрахунків з використанням ЕПЗ **не менше трьох платіжних систем**, однією з яких є багатомітентна платіжна система, створена резидентом України.

Ірина Шевчук,
консультантка

П

2
Закон України
«Про платіжні послуги»
від 30.06.2021 № 1591-ІХ.

Зустрічайте нову можливість
для спілкування між бухгалтерами!

 Telegram

**ПОТРІБНА ПОРАДА?
ВАМ ДО НАС!**

Приєднуйтеся
до нашої

ГРУПИ В ТЕЛЕГРАМ!

Професійний
БУХГАЛТЕР

Як приєднатися?

- 1 У телеграмі в полі пошуку наберіть **«Професійний бухгалтер»**
 - 2 Натисніть на спільноту **«Професійний бухгалтер»** у результатах пошуку
 - 3 Натисніть на **«Приєднання до спільноти»**
- АБО** Відскануйте цей **QR-код** своїм смартфоном у телеграмі

ГОТОВО — ви з нами!

Передплата на **2023** рік

Професійний
БУХГАЛТЕР

«ПРОФЕСІЙНИЙ БУХГАЛТЕР»

Видання для тих, хто хоче встигати більше!

ЕЛЕКТРОННА ВЕРСІЯ

20%

ЗНИЖКА

3240 ²⁷⁰ грн/міс.
грн/рік

0 800 300 395

